

րուած է: Յամին 1876, հոկտեմբեր ամսոյն մէջ, ճանապարհորդութեան ելած էի յԻլվով, ուր ցարդ կանգուն կայ ազգային փառաւոր եկեղեցին, հանդերձ Լուսաւորչայ խորանով, ուր կը նստի և Հայոց արքեպիսկոպոս, յիւրում վեհարանին, ունի իրեն կղերանոցը, ուր կայ և ցարդ Հայոց կուսանաց վանք, որոյ մայրապետք օրիորդաց դաստիարակութեան կը պարապին: Նոյն ժամանակի թեմակալ առաջնորդն էր գերապատիւ Տէր Գրիգոր Ռոմաշքան, որ մեծաւ մարդասիրութեամբ հիւրընկալեց մեր նուաստութիւնը: Իլվովցի Հայոց մէջ՝ այն ատեն միայն երկու անձինք կային որ լաւ համարձակ կը խօսէին հայերէն, առաջինն անշուշտ ինքն էր Գերապատիւ Տէրն, իսկ երկրորդն՝ կուսանաց վանքին պառաւեալ Մայրը՝ Վարդուհի, որ մեծ հաճութեամբ ալ կը խօսէր ազգային լեզուն: Անշուշտ այժմ տեղացի երիտասարդ քահանայք ևս կը խօսին իրենց բնիկ լեզուով, վասն զի մեծ ջանք տեսայ ես նոցա մէջ հայերէն լեզուի մշակութեան, շնորհիւ Արհիպպատիւ Հանգուցելոյն: Գրաբար լեզուիս անսայթաքընթերցանութիւնը ժամասացութեան մէջ՝ հաւաստիք են գրածիս:

Յիրաւի՝ ինչպէս ես, նոյնպէս կարծեմ ամենայն ազգային ճանապարհորդ, նոր տեսակ մի զգացումն կ'ունենայ, երբ Եւրոպայի անկիւն մի հանդիպի ազգային հաստատութեան մի, ուր ազգային լեզուն հնչէ ականջաց մէջ, ուր ազգային եկեղեցի մի ամբառնայ աչաց դիմաց: Այդ սրտամերձ և մտահաճոյ զգացումը՝ ոչ վսեմութեան, ոչ գեղեցկութեան և ոչ փարթամութեան զմայլումն կամ ախորժումն է, այլ ներքին և բնածին իմն զգացումն, զոր շին կարող տալու ոչ փառահեղ տաճարք օտա՛